

Розвиток українського малого та середнього бізнесу в умовах війни

Ганна Пазєєва

кандидат економічних наук,

доцент кафедри управлінських технологій,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,

e-mail: PazeevaA@krok.edu.ua,

ORCID: 0000-0002-6557-6890

Актуальність дослідження. Початок війни в Україні завдав удару по українському бізнесу і вже два роки український бізнес працює в умовах повномасштабної війни. В Україні у 2022 році малі та середні підприємства (МСП) становили 99,9% від загальної кількості підприємств (юридичних осіб та ФОП) – і вони першими довели свою стійкість у складний період COVID-19, а потім у нищівних умовах російської війни.. За загальними підрахунками втрати МСБ (малого та середнього бізнесу) склали понад 83 млрд доларів США. Близько 10 мільйонів українців переїхали, при чому частина з них стала ВПО, а більшість виїхала за кордон [1].

Об’єктом дослідження є процес управління малим та середнім бізнесом.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні форми і методи щодо управління перешкодами на підприємствах малого та середнього бізнесу.

Метою дослідження є виявлення недоліків розвитку малого та середнього бізнесу, та запропонувати шляхи його удосконалення.

Основою найсильніших економік світу є мобільний, гнучкий, малий і середній бізнес, який прагне розвиватися та здатний ефективно реагувати на виклики. Бойові дії та повномасштабна агресія спричинили втрату ринків збуту товарів та послуг, зниження внутрішнього попиту через величезну кількість вимушених мігрантів, відтік фахівців, руйнування ланцюгів постачання, знищення виробничих і складських приміщень, обладнання. Але понад 66% українських ММСП продовжили працювати і в умовах війни, а сотні підприємств зафіксували початок своєї роботи саме в часи широкомасштабної російської агресії. Велика кількість компаній повернулася на ринок, повернулася і значна частина робочих кадрів. Якщо протягом 2022 року бізнес працював у режимі виживання, не маючи змоги планувати роботу навіть на місць вперед, то зараз компанії прилаштувались до нових умов і складають повноцінні 2-3 річні плани розвитку. Незважаючи на всі перешкоди, 30% компаній планують зріст, а 36% планує збільшити кількість персоналу. На початок осені 2023 року в Україні працювало понад 2 мільйони ФОПів. При цьому, велику кількість було зареєстровано протягом 2022 року. В середньому протягом місяця реєструється близько 25000 нових бізнес-компаній, а закривається близько 17 тисяч.

Не дивлячись на численні проблеми які виникали і виникають в малому та середньому бізнесі (МСБ), він не тільки вистояв, але й почав досить активно розвиватись у 2023 році. Як невеликі стартапи, так і великі підприємства досить швидко пристосовуються до нових обставин. Оцінивши роботи

сільськогосподарських підприємств, виробництво, ІТ та інші галузі, вони продовжують підтримувати і розвивати свою роботу, виходячи на нові ринки, диверсифікуючи продукти та інвестуючи в технології. Незважаючи на різкі зміни в бізнес-середовищі, українські МСП тримаються та посилюють свій опір:

- більше 60% українських підприємців вистояли і не закрили свій бізнес, незважаючи на труднощі, спричинені вторгненням росії в Україну;
- 50% підприємців змінили бізнес – 17% переорієнтувалися на потреби оборони країни, 16% змінили вид діяльності, 13% переїхали;
- майже 50% підприємств, започаткованих під час війни, були розпочаті жінками, а жінки керують 28% підприємств, які залишилися незважаючи на війну.

Найкраще в умовах війни вистояв ІТ-сектор. Жоден з українських проектів не було закрито, більше того, сотні з них отримали додаткові інвестиції та мали великий попит на українському і міжнародному ринках. Серед таких можна назвати проекти Skyworker, Trinetix, RevMyWork та інші. Стрімкий розвиток бізнесу ветеранів відіграв значну роль в підвищенні економічного стану країни. Ветерани та члени їх родин започатковують чимало малих і середніх компаній різного профілю: сільськогосподарського; харчування і кав'ярні; малі підприємства з виготовлення різноманітної продукції тощо. Аналітики прогнозують, що саме ветеранський бізнес стане рушійною силою для повноцінного відновлення українського бізнесу. Європейський Союз з початку повномасштабного російського вторгнення був завжди на боці України, надаючи всебічну військову, гуманітарну, фінансову та бюджетну допомогу та допомагаючи формувати її стратегію відновлення.

Але малий та середній бізнес в Україні стикається з певними проблемами. За даними опитування Американської торгівельної палати в Україні і Citi Україна найголовнішими проблемами ведення і розвитку бізнеса в Україні наразі є: ракетні атаки на бізнес-активи і об'єкти критичної інфраструктури; здоров'я і психічний стан робітників; зниження економічної і споживчої активності; доступ до електроенергії, водо- та тепlopостачання, мобільного зв'язку; залучення і збереження топ-кадрів; проблемі із транспортом і логістикою.

Також представники малого і середнього бізнесу вказують на збільшення тиску з боку державних органів і регуляторні виклики, відсутність та невисока платоспроможність клієнтів тощо.

Але не дивлячись на всі перешкоди, бізнес адаптувався до роботи у воєнний час і переважна кількість підприємців вирішувала проблеми бізнесу самостійно. Від початку війни для підтримки роботи велика кількість компаній вжила наступних заходів:

- релокація – сотні малих і середніх підприємств було перевезено до центральних і західних регіонів через проведення військових дій;
- адаптація продукції та послуг до сучасних потреб – компанії перекваліфікувались на товари та послуги, що мають великий попит саме зараз, наприклад, виробництво продукції тривалого зберігання, пошив одягу для солдатів, вироб-

ництво БПЛА тощо;

- збільшення обсягів товарів на імпорт;
- отримання кредитування на пільгових умовах та ін.

Розвиток бізнесу малого та середнього відбувається завдяки стійкості і винахідливості підприємців, які навіть у складні часи не готові закрити власну справу. Саме допомога держави та приватного бізнес сектору допомагають розвивати бізнес зараз. Інвестування під час війни – це те, чого найбільше потребує майже половина українських підприємств для зростання. Фінансування бізнесу через гранти стало одним з найбільш ефективних шляхів. За допомогою грантів в Україні було реалізовано понад 7000 бізнес-проектів (пекарні, кав'ярні, малі виробництва тощо). Станом на літо 2023 року було видано понад 7500 грантів на загальну суму понад 1,8 млрд гривень.

Іноземні інвестори доки що обережно ставляться до інвестицій в український бізнес, проте мають масштабні плани на майбутнє, визнаючи великий інвестиційний потенціал країни [2]. Європейська бізнес-асоціація (ЕВА) та асоціація Global Business for Ukraine (GB4U) спільно з компанією Ukraine Invest створили інвестиційну мапу країни для компаній, що планують інвестувати в Україну у майбутньому. Аналітики зазначають, що вже зараз важливо знаходити партнерів для роботи в Україні. Велику роль у розвитку українського бізнесу відіграє і міжнародна підтримка у фінансуванні. За даними Урядового порталу український бізнес отримав від міжнародних партнерів більш ніж 4 млрд євро.

Найбільша допомога надійшла від:

- Європейського банку реконструкції і розвитку;
- Європейського інвестиційного банку;
- Міжнародної фінансової корпорації (IFS);
- KfW – державного банку Уряду Німеччини;
- USAID – Агентства США з міжнародного розвитку.

Так Європейський Союз українським МСП допомагає розвиватись через програми підтримки:

- 45% юридичних осіб і 37% фізичних осіб-підприємців отримали фінансову підтримку, а кожен четвертий в обох категоріях отримали консультації, доступні через проекти, що фінансуються ЄС;
- 33% юридичних осіб та 24% фізичних осіб-підприємців отримали кредити від міжнародних фінансових організацій;
- 22% малих і середніх підприємств і 11% приватних підприємців отримали кредити від партнерських фінансових установ EU4Business.

Отже, власники малих та середніх підприємств здебільшого налаштовані досить оптимістично:

- 56% планує підтримувати бізнес;
- 30% планують збільшувати бізнес;
- 8% планує збільшити кількість партнерів;
- 4% планує диверсифікувати послуги/товари;
- 2% планує вийти на новий ринок.

Досить оптимістичні перспективи економічного розвитку через ветеранські бізнеси. Кожного місяця кількість ветеранів у країні збільшується, при чому понад 60% з них планує відкрити власну справу після повернення з фронту. Вже зараз в Україні успішно працює декілька сотень компаній, заснованих ветеранами або членами їх сімей.

В 2024 році держава запланувала видати понад 12500 мікрогрантів. Найбільший фокус в цьому робиться на ветеранський бізнес. Ветерани та члені їх родин отримують кошти на відкриття бізнесу за програмами «Варто», «Робота» та ін. На це у бюджеті на 2024 виділили понад 3,5 млрд гривень.

Такі гранти дають можливість реалізувати бізнес-ініціативи, однак вони мають свої умови і вимоги до підприємця. Зокрема, отримувач повинен підготувати детальний бізнес-план, провадити діяльність мінімум 3 роки, створити встановлену кількість робочих місць (якщо цю умову не буде виконано, учасник проекту має повернути гроші), регулярно звітуватись перед державою тощо.

Висновки: Розвиток МСБ в Україні відбувається незважаючи навіть на повномасштабну війну. Після стрімкого падіння економіки в 2022 році, вже через рік бізнес почав зростати, відкриваються нові фірми, підприємства, повертаються до стабільної праці вже існуючі компанії.

Нові інвестиції, гранти і фінансування сприяють підтримці ініціатив бізнес-спільноти. Проте залишаються проблеми із нестабільною державною політикою, тиском з боку держустанов тощо. Представники української бізнес-спільноти налаштовані оптимістично – 36% планує збільшення бізнесу у наступному році, тож, за умови створення сприятливих умов, ці плани є цілком реальними.

Ключові слова: малий та середній бізнес, управління, інвестиції, війна, розвиток.

Список використаних джерел

1. *Мікро-, малий та середній бізнес: стійкість в часи війни, потенціал для відбудови України / URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/02/2/709420/>*
2. *Підтримка малого та середнього бізнесу є ключовим пріоритетом допомоги ЄС Україні / URL: <https://eu4ukraine.eu/en/together-we-are-resilient-en> (20.03.2024)*